

DREPTUL CONFLICTUAL ÎN MATERIE DE NUME AL PERSOANEI FIZICE

Corneliu VRABIE
Ion DĂNOI

Résumé: *Étant donné que le nom de personne physique a des tangences avec les autres institutions qui synthétise l'état individuel de la personne, s'impose d'être réglementé par la même loi, c'est-à-dire, la loi applicable au état personnel en ensemble. Surtout, le nom tiennent directement d'état civil, et celle-ci est gouvernée, en conformité avec les normes conflictuelles moldaves, par la loi nationale. Pourtant, le nom de personne, grâce à fait que se obtienne et par les autre moyens que celui de filiation, attire l'applicabilité des autres loi, par exemple, la loi de forum ou lex causae.*

În mod tradițional, doctrina dreptului civil înfățișează numele persoanei fizice ca fiind un element aparte de identificare a persoanei fizice, separat de starea civilă.⁴⁹⁵ La fel, se statuează⁴⁹⁶ că numele persoanei nu poate fi conceput numai ca un simplu atribut de identificare, ci și ca un drept personal nepatrimonial. Dreptul la nume prezintă toate caracterele juridice specifice acestei categorii de drepturi⁴⁹⁷, cum ar fi: *opozabilitatea erga omnes, inalienabilitatea, imprescriptibilitatea extinctivă și achizitivă, personalitatea, legalitatea, unitatea și universalitatea*. Deoarece apare, în acest context, ca un element al statutului individual, numele impune a fi supus legii naționale.

Pe de altă parte, există și opinii care consideră că numele este un element indispensabil al stării civile.⁴⁹⁸ Discuțiile par a fi generate de sciziunea evidentă dintre statutul individual și statutul familial și impactul inevitabil al acestei sciziuni asupra numelui persoanei fizice. Determinarea numelui de familie depinde, în general, de starea persoanei și, cu precădere, de filiație sau de statutul matrimonial.⁴⁹⁹

În legislația actuală a celor mai multe state noțiunea de **nume** este folosită în două înțelesuri – într-un înțeles *larg* și într-unul *restrâns*. În înțelesul cel larg⁵⁰⁰, numele unei

⁴⁹⁵ Beleiu Gh., *Drept civil. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. „Șansa”, București, 1992, p. 316.

⁴⁹⁶ Reghini I., Diaconescu Șt., *Introducere în dreptul civil*, vol. I, Ed. Sfera, Cluj-Napoca, 2004, p. 278.

⁴⁹⁷ A se vedea, Beleiu Gh., *op. cit.*, p. 355-356; Lupan E., *Drept civil. Persoana fizică*, Editura Lumina Lex, 1999, p. 132-133; Lupulescu D., Lupulescu A. M., *Identificarea persoanei fizice. Numele de familie, domiciliul, actele de stare civilă*, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 17-21.

⁴⁹⁸ Unii autori de drept civil, în intenția de a nuanța conținutul stării civile și făcând trimitere, în acest sens, la relațiile tradițional consfințite în această materie, le consideră ca fiind *incomplete* și *incorecte* (A se vedea comentariile critice aduse de către Ionel Reghini asupra modalității de circumscriere a conținutului stării civile oferită de Gh. Beleiu (Reghini I., Diaconescu Ș., *op. cit.*, p. 228 și urm.)). Enumerarea se consideră a fi incompletă, deoarece nu include **numele** alături de altele elemente ce configurează conținutul stării civile. Autorii susțin că nu numai numele ar fi un element cert al stării civile, dar și alte elemente care sunt omise de autorii din domeniul dreptului civil, atunci când aceștia trec în revistă componentele stării civile. Aceste elemente ar mai fi sexul și cetățenia persoanei.

⁴⁹⁹ Scherer M., *Le nome en droit international privé. Étude de droit comparé français et allemand*, édition L.G.D.J., Paris, 2004, p. 46.

⁵⁰⁰ O asemenea abordare se datorează viziunii extensive asupra numelui persoanei încă din perioada dreptului roman. Astfel, în timp ce în Grecia antică persoanele purtau un nume unic (cum ar

persoane cuprinde numele de familie și prenumele⁵⁰¹, iar unele sisteme mai includ în acest conținut patronimicul persoanei fizice⁵⁰². În același context extensiv interesează și reglementarea juridică a pseudonimului⁵⁰³ care, deoarece beneficiază de același regim ca și numele, impune de a va fi guvernat de aceeași lege. În sens restrâns, numele cuprinde numai numele de familie, fără a se lua în calcul prenumele persoanei. Noțiunea de nume în sens restrâns se referă la numele de familie ce urmează a fi purtat de soți ca efect al căsătoriei.

Numele persoanei fizice este, așadar, un **drept subiectiv personal nepatrimonial** care se dobândește *prin filiație*, ca urmare a *modificării stării civile* sau ca urmare a *schimbării lui pe cale administrativă*, format din unul sau mai multe cuvinte, cu ajutorul căruia se individualizează în societate o persoană fizică.⁵⁰⁴ Reieșind din conținutul definiției reținute, prin prisma mijloacelor ce generează efecte asupra numelui persoanei fizice și prin prisma reglementărilor, uneori neuniforme, de la un stat la altul în această materie, apariția unor conflicte de legi pare a fi inevitabilă. Prin urmare, este de competența dreptului internațional privat de a determina legea ce va governa dobândirea numelui prin filiație sau stabilirea acestuia de către autoritatea tutelară, modificarea numelui de familie ca urmare a schimbării stării civile sau schimbarea acestuia pe cale administrativă. Legea competentă nu va governa numai stabilirea, modificarea sau schimbarea numelui, ci și toate problemele legate de folosirea, protecția și valorificarea dreptului la nume. Punctul de plecare în această materie este aplicarea legii personale. Majoritatea sistemelor de drept internațional privat înțeleg prin aceasta legea națională a persoanei fizice.⁵⁰⁵ Același principiu al legii

fi Pericle, Solon etc.), în Roma era cunoscut un sistem onomatologic complex, numele fiind compus din trei elemente: numele comun pentru toți membrii unei anumite ginți (*nomen gentile*), numele de identificare în cadrul ginții (*praenomen*) și așa-zisa poreclă (*cognomen*). În decursul timpului, acest sistem onomatologic, chiar dacă a suferit schimbări substanțiale, a guvernat permanent și în juridică în materia numelui persoanei fizice. Astfel, **numele de familie** sau **numele patronimic** indică și desemnează astăzi pe toți membrii unei familii, aplicându-se numai celor care descind dintr-un autor comun, iar **prenumele** sau **numele mic (numele de botez)** reprezintă numele individual dat unui om la naștere, prin care se distinge fiecare membru al unei familii.

⁵⁰¹ Stipulații exprese în acest sens cuprinde, de exemplu, Codul civil al Republicii Moldova (art.28, alin.2); Decretul român privitor la persoanele fizice și persoanele juridice nr.31/1954 (art.12)//Buletinul Oficial nr.8 din 30 ianuarie 1954; Decretul român nr.975/1968 cu privire la nume la (art.1)//Buletinul Oficial nr.136 din 29.09.1968.

⁵⁰² Patronimicul poate fi privit ca parte componentă obligatorie din numele unei persoane, cum ar fi în legislația rusească (art.19, alin.1 Cod civil) sau poate fi luat în calcul, după cum prevede legislația moldovenească (art.28, alin.2 Cod civil), numai în anumite situații, prevăzute expres de lege.

⁵⁰³ Nume de împrumut (creat sau adoptat, cu intenția de a-și ascunde adevărata identitate) sub care autorii operelor literare, artistice etc. sunt cunoscuți publicului. Deoarece reprezintă un drept nepatrimonial personal, pseudonimul se bucură de aceeași ocrotire ca și numele persoanei (a se vedea, de exemplu, prevederile art.54 din Decretul român nr.31/1954; art.9 din Legea Republicii Moldova nr.293/1994 privind drepturile de autor și drepturile conexe//Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.13/24 din 23.11.1994).

⁵⁰⁴ Pentru definiția numelui, a se vedea Lupulescu D., *Numele și domiciliul persoanei fizice*, Editura științifică și enciclopedică, București 1982, p. 8-11; Andrei P., Apetrei I., *Drept civil*, Editura Ankarom, Iași, 1998, p. 256 și urm.; Lupan E., *op. cit.*, p.13-15; Reghini I., Diaconescu Șt., *op. cit.*, p. 279-284; Lupulescu D., Lupulescu A. M., *op. cit.*, p. 11 și urm.; Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băiconeanu Al., *Tratat de drept civil*, vol.I, Editura ALL, București, 1998, p.141 și urm.

⁵⁰⁵ Principiul legii naționale este consacrat expres de unele legislații, cum ar fi, de exemplu, cea germană (art.10 din Legea introductivă din 1986 – *EGBGB*), franceză (art.311-14 Cod civil din 1804), belgiană (art.37 Cod de drept internațional privat din 2004), românească (art.14, alin.1 din

personale este prevăzut și de sistemul *common law*, numai că prin aceasta se subînțelege legea domiciliului.⁵⁰⁶ S-a susținut că regula legii naționale se referă numai la dobândirea numelui prin filiație.⁵⁰⁷ Altminteri, această soluție pare a fi unica, deoarece numele va fi guvernat prin definiție de legea care guvernează filiația. Este și firesc să fie așa, întrucât atâta timp cât numele de familie desemnează toate persoanele ce fac parte din aceeași familie, modul de dobândire a numelui de familie nu pare a fi altul decât filiația, iar legea aplicabilă numelui pare să fie aceeași ca și cea aplicabilă filiației. Totuși, această regulă este absolută numai în situația când dreptul internațional privat face trimitere în toate cazurile pentru raporturile de filiație către legea națională. În mod cert, legea națională va guverna dobândirea numelui pentru copilul născut în străinătate din părinți cunoscuți. Astfel, de exemplu, copilul născut în străinătate din părinți cetățeni moldoveni dobândește numele în conformitate cu legea moldovenească.

În caz dacă dreptul internațional privat stabilește în materia filiației o altă lege decât legea națională sau instituie un sistem mixt, principiul legii naționale aplicabile numelui persoanei pare a fi greu de realizat. Astfel, textele ce supun numele legii naționale impun o coroborare cu prevederile ce constituie excepții de la această regulă. În primul rând, persoanelor ce nu au nici o cetățenie li se va aplica legea domiciliului, iar în lipsa acestuia, legea reședinței. În al doilea rând, dobândirea numelui de familie prin filiație diferă după cum este vorba de copilul născut din căsătorie sau de cel din afara căsătoriei.⁵⁰⁸

Pare și mai greu de armonizat stipulațiile normelor conflictuale ale dreptului internațional privat moldovenesc. Principiul legii naționale consacrat de art.1589 Cod civil cu referire la numele persoanei fizice pare a fi întru totul circumstanțiat sau chiar înlocuit de normele conflictuale din conținutul codului familiei. Astfel, în materie de filiație, indiferent de cetățenia copilului sau a părinților acestuia, indiferent de statutul copilului (din căsătorie sau din afara acesteia), stabilirea sau contestarea paternității/maternității în Republica Moldova va avea loc conform legii moldovenești (art.159 Codul familiei). În asemenea conjunctură, dacă numele copilului ar depinde numai de legea aplicabilă filiației, acesta va fi condus, în consecință, de legea forului, adică de cea a Republicii Moldova. Ar părea că norma conflictuală prevăzută la art.1589 Cod civil are ca și conținut numai dreptul la nume al străinilor, dobândirea căruia, ca rezultat al filiației, a avut loc în străinătate. În

Legea 105/1992), moldovenească (art.1589 Cod civil din 2002), rusească (art.1198 Cod civil din 2002) ș.a.

⁵⁰⁶ Chiar dacă dreptul elvețian face parte din sistemul romano-germanic, în materia legii aplicabile dreptului la nume, acesta a optat nu pentru legea națională, ci pentru cea a domiciliului, concluzie ce derivă tacit din prevederile art.37, alin.1 al legii din 18 decembrie 1987. Totuși, conform alin.2 al art.37, persoana poate oricând cere autorităților elvețiene să-i înregistreze numele conform legii sale naționale.

⁵⁰⁷ Filipescu I.P., *Drept internațional privat*, Editura „Actami”, București, 1999, 1999, p. 281; Diaconu N., *Regimul juridic al persoanei fizice în dreptul internațional privat român*, Editura Sylvi, București, 2004, p. 69.

⁵⁰⁸ Cu titlu de exemplu pot servi stipulațiile Legii române nr.105/1992 care prevede că filiația față de **copiii din căsătorie** va fi cărmuită de legea care guverna efectele căsătoriei la momentul nașterii copilului (art. 25). Prin coroborarea prevederilor acestui articol cu acelea de la art.20 din această lege, conchidem că legea națională va fi aplicabilă numai în situația când ambii soți aveau în momentul nașterii copilului aceeași cetățenie. În caz contrar, legea aplicabilă va fi legea domiciliului sau a reședinței comune sau o altă lege care are cea mai strânsă legătură. În consecință, numele copilului din căsătorie va fi guvernat de legea națională numai dacă soții în momentul nașterii copilului lor dețineau aceeași cetățenie. În cazul stabilirii filiației față de **copilul din afara căsătoriei**, Legea nr.105/1992 prevede expres la art.28 că se va aplica legea națională a copilului din momentul nașterii.

ceea ce ne privește, considerăm că norma din conținutul codului civil este o normă cu aplicabilitate specială în materia numelui. Astfel, chiar dacă filiația va fi guvernată de legea moldovenească, numele copilului, dacă acesta încă nu a fost stabilit, va fi guvernat de legea sa națională.⁵⁰⁹

Există situații excepționale când filiația unui copil nu poate fi stabilită datorită faptului că părinții acestuia nu sunt cunoscuți. Numele copilului găsit pe teritoriul unui anumit stat va fi stabilit de către autoritățile competente ale aceluși stat. Autoritățile respective vor aplica legea statului său în baza regulii *auctor regit actum*.⁵¹⁰ Astfel, autoritatea publică locală în raza căreia a fost găsit copilul va fi obligată, înregistrând nașterea copilului găsit pe teritoriul satului, comunei, orașului sau municipiului său, să stabilească și numele acestuia.⁵¹¹ Pe de altă parte, în favoarea copilului născut din părinți necunoscuți operează, dacă nu există alte probe, prezumția legală care îl consideră cetățean al statului pe teritoriul căruia a fost găsit.⁵¹² Prin urmare, legea locului de înregistrare a nașterii copilului în registrele de stare civilă va fi, finalmente și *legea sa națională*.

S-a susținut⁵¹³ că modificarea numelui de familie ca urmare a modificării stării civile⁵¹⁴ va fi supusă legii care cârmuiește materia respectivă (*lex causae*). Astfel, modificarea numelui ca urmare a încheierii unei căsătorii va fi guvernat de legea aplicabilă efectelor acesteia. Revenind asupra prevederilor legislației moldovenești, prin prisma soluției tradițional oferite și datorită faptului că efectele căsătoriei nu sunt supuse nici sub o formă legii naționale (art.157 Codul familiei), iar divorțul este guvernat în Republica Moldova de legea forului (art.158, alin.1 Codul familiei), considerăm că și în această situație legea națională își va găsi foarte rar aplicarea. În această ordine de idei, în literatura de specialitate, tot mai tranșant, se vehiculează opinia⁵¹⁵ conform căreia numele persoanei căsătorite nu

⁵⁰⁹ Efectele filiației vor fi guvernate de legea aplicabilă statutului personal (Cojocaru V., *Legea aplicabilă filiației copilului din afara căsătoriei*, Revista Națională de Drept, nr. 4/2000, p. 13).

⁵¹⁰ A se vedea, art.2, alin.3 din Decretul român nr.975/1968//Buletinul Oficial nr.136 din 29.09.1968; art.25, alin.5 din Legea Republicii Moldova privind actele de stare civilă nr.100/2001.

⁵¹¹ Evident că organul de resort va stabili nu numai numele de familie al copilului găsit, ci și prenumele acestuia.

⁵¹² Prezumția acționează până la proba contrară. Proba contrară, însă, poate fi dispusă numai până la vârsta de 18 ani (art.11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024/2000).

⁵¹³ Filipescu I.P., *Drept internațional privat*, 1999, p. 282; Sitaru D.A., *Drept internațional privat. Tratat*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 174 și urm.; Diaconu N., *Regimul juridic al persoanei fizice în dreptul internațional privat român*, Editura Sylvi, București, 2004, p. 70.

⁵¹⁴ Modificarea stării civile o înțelegem ca efect al căsătoriei, nulității, anulării, încetării sau desfacerii acesteia, ca efect al acțiunii în contestarea filiației din căsătorie, ca efect al adopției. Pentru o analiză detaliată, a se vedea Filipescu I.P., *op. cit.*, p. 282; Lupulescu D., *op. cit.*, p. 24 și urm.

⁵¹⁵ Wengler W., *Der Name der natürlichen Person im internationalen Privatrecht*, STAZ, Berlin, 1973, lucrare, ce a stat la baza comentariilor aduse în această materie de Maxi Scher, *op. cit.*, p. 48-58. Discuțiile pe marginea acestui subiect au fost generate de o decizie a instanțelor germane din 12 martie 1971 asupra numelui femeii măritate. W. Wengler a criticat vehement decizia respectivă care a statuat că numele femeii măritate va fi supus, în caz dacă nu deține aceeași cetățenie ca și soțul său, legii aplicabile efectelor căsătoriei care era, la acea dată, legea națională a soțului. Teoria lui Wengler se axează în jurul principiului egalității sexelor și are, ca finalitate, scopul de a menține numele sub imperiul legii naționale, indiferent dacă soții au aceeași naționalitate sau au naționalități diferite. În consecință, legea aplicabilă efectelor căsătoriei poate fi orice lege prevăzută de dreptul internațional, iar legea aplicabilă numelui în cazul căsătoriei va fi guvernat de legea națională a fiecărui soț aparte. O asemenea poziție s-ar justifica și datorită faptului că efectele căsătoriei asupra numelui sunt reglementate, de cele mai multe ori, destul de diferit în legislațiile interne ale statelor. Astfel, în timp ce

poate fi privit numai ca o instituție legată indispensabil de statutul său familial. S-a conturat, astfel, teoria ce impune numelui o dublă calificare, datorită căreia numele ar prezenta, chiar și cazul unei căsătorii, o legătură mai strânsă cu statutul său individual. Luând în calcul dubla calificare a numelui persoanei, menținerea sau modificarea acestuia ca urmare a unei căsătorii nu ține de legea aplicabilă efectelor acesteia, ci rămâne în continuare a fi condusă de legea aplicabilă statutului individual, adică de legea națională. Prin urmare, legea națională va governa condițiile de modificare a numelui în situația în care legea aplicabilă efectelor căsătoriei este o altă lege decât legea națională comună a soților sau când dreptul internațional privat nu instituie sub nici o formă cetățenia ca punct de legătură pentru legea aplicabilă efectelor căsătoriei.

Schimbarea numelui pe cale administrativă va fi supusă legii domiciliului. Aceasta decurge expres sau tacit din prevederile legislației interne.⁵¹⁶ Altminteri, străinii au aceleași drepturi să-și înregistreze actele de stare civilă și modificările acestora ca și cetățenii.

În final, legislația dispune că ocrotirea împotriva actelor de încălcare a dreptului la nume, săvârșite pe teritoriul statului de reședință, este asigurată potrivit legislației acestui stat.⁵¹⁷ Această ocrotire se referă la toată aria de probleme legate de instituția dată, nerezumându-se numai la dobândirea numelui prin filiație.

în Franța mariajul nu are efecte asupra numelui soților, în Germania, România, Federația Rusă, Moldova soții pot decide de a-și păstra numele deținut anterior, de a lua numele unuia dintre soți sau de a purta un nume reunit. La fel, în statele musulmane, femeia are obligația, ca efect al căsătoriei, de a purta numele soțului, neîndeplinirea căreia poate conduce chiar la divorț.

⁵¹⁶A se vedea, de exemplu, conținutul art.20 din Decretul român nr.975/1968 sau art.69-74 O.U.G. nr.194/2002; art.10, 49 Legea Republicii Moldova nr.100/2001.

⁵¹⁷ Art.1589 Cod civil al Republicii Moldova; art.14, alin.2 din Legea română nr.105/1992.